

Сергій Стельникович
(м. Житомир)

**ПРОЦЕСИ ЕТНІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД
НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ОКРУГУ «ЖИТОМИР»)**

Практично невивченим аспектом нацистської окупаційної дійсності на території України залишаються процеси етнічного відтворення, пов'язані зі шлюбністю та народжуваністю. Однозначно трактується факт, що значний відсоток одружень і народжень дітей приблизно до кінця 1942р. були зумовлені можливістю ухилення від депортації на роботи до Німеччини осіб, які перебували у шлюбі, та жінок, на утриманні яких були діти до 12 років [13, с. 273]. Однак фрагментарні джерельні відомості дозволяють лише епізодично охарактеризувати кількість зареєстрованих шлюбів по окремих населених пунктах та районах генерального округу «Житомир» (Житомирська, більшість Вінницької областей України, частини Поліської та Гомельської областей Білорусі).

За неповними даними, від початку нацистської окупації до липня 1942 р. на території Житомирського району, не рахуючи м. Житомир, було укладено майже 440 шлюбів [3, арк. 1-8 зв.]; у самому Житомирі за цей час зареєстровано 273 одруження та 26 розлучень [12]; упродовж липня 1941 р. - липня 1943 р. у Вінниці було зафіксовано 749 шлюбів [10]. Остання цифра, представлена в окупаційній періодиці, ймовірно, дещо завищена та потребує додаткової джерельної перевірки.

Через посилення нацистських кампаній з набору робочої сили до Райху та неврахування при цьому будь-яких соціальних обтяжень кількість одружень та народжень дітей різко скоротилися. За період з 9 лютого по 21 вересня 1943 р. по Житковицькому району Поліської області Білорусі було зареєстровано лише 67 шлюбів [7, арк. 1-44]. У той же час значне зменшення показників шлюбності на півночі Житомирського генерального округу могло відбуватися через постійні каральні акції нацистів при ліквідації соціальної бази партизанського руху.

За інформацією газети «Голос Волині», у Житомирі за рік окупації, до липня 1942 р., було зареєстровано 1027 народжень дітей [12]. Якщо взяти до уваги кількість мешканців міста станом на 1 жовтня 1941 р. (36 638 осіб [2, арк. 14]), то це становить 28 дітей на 1 тис. жителів. У Вінниці за два роки окупації, до липня 1943 р., народилося 1 920 немовлят [10]. При офіційній чисельності населення міста у 42 500 осіб (станом на 1 січня 1943 р. [8, арк. 23в.]) - це складає 22,6 дитини на 1 тис. жителів на рік. На території Житковицького району Поліської області Білорусі при співвідношенні кількості народжених (323 дітей) до загальної чисельності населення (14 951 особа) станом на 10 жовтня 1942 р. [6, арк. 158] цей показник становив 21 дитину на 1 тис. жителів за понад рік панування.

Здебільшого упродовж другої половини літа - початку осені 1941 р, реєстрація актів громадянського стану не проводилась. Постанова Житомирського обласного управління «Про порядок запису актів цивільного стану», яка тимчасово покладала відповідні повноваження на сільські й міські управління, з'явилася лише 13 вересня 1941 р. [2, арк. 8; 4, арк. 14]. Бюро запису актів цивільного стану у Житомирі розпочало реєстрацію актів народжень, шлюбів та смертей наприкінці жовтня 1941 р. [11]. Наприкінці квітня 1942 р., відповідно до розпорядження райхсміністра А. Розенберга, на території Житомирського генерального округу було створено німецькі контори для реєстрації актів громадянського стану [9, арк. 10]. Порядок одружень та розлучень на території райхскомісаріату «Україна» регулювала тимчасова постанова райхскомісара Коха від 11 травня 1942 р. [1, арк. 6-8; 5, арк. 28—31].

Література:

1. Державний архів Житомирської області (Держархів Житомирської обл.). - Ф. Р-1153,-Оп. 1.-Спр. 2. -8 арк.
2. Держархів Житомирської обл. - Ф. Р-1153. - Оп. 1. - Спр. 3.-15 арк.
3. Держархів Житомирської обл. - Ф. Р-1154. - Оп. 1. - Спр. 73. - 9 арк.
4. Держархів Житомирської обл. - Ф. Р-1186. - Оп. 1. - Спр. 1.-34 арк.
5. Дзяржауны архіу Гомельскай вобласці (ДАГВ). - Ф. Р-1845. - Воп. 1. - Спр. 1. - 74 арк.
6. ДАГВ. - Ф. Р-1846. - Воп. 1. - Спр. 8. - 359 арк.
7. ДАГВ. - Ф. Р-1847. - Воп. 1. - Спр. 8. - 44 арк.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). - Ф. 3206. - Оп. 1. - Спр. 76; - 21 арк.
9. ЦДАВО України. - Ф. КМФ-8. - Оп. 1. - Спр. 64. - 11 арк.

10. Вінницькі вісті (Вінниця). - 1943. - 22 липня.
11. Голос Волині (Житомир). - 1941.-26 жовтня.
12. Голос Волині (Житомир). - 1942. - 9 липня.
13. Беркгоф К. Жнива розпачу : життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф. - К. : Критика, 2011. - 45 5 с